

N

Naturæ sequitur semina quisque suæ.
 Natura ipsa instar legis est.
 Natura propter finem agit.
 Natura expellas furca, tamen ipsa recurret.
 Natura omnia molesta fugit.
 Natura omnes homines æquales genuit.
 Navita de ventis, de tauris narrat arator.
 Ne facias tegenda, vel solus facias.
 Neglecta solent incendia sumere vires.
 Nemo desperet fieri posse, quæ facta sunt.
 Nemo est, qui miseris invideat.
 Nescit vox missa reverti.
 Nihil est malum, nisi quod turpe, aut vitiosum est.
 Nihil est simul et inventum, et perfectum.
 Nihil est virtute formosius, nihil pulchrius.
 Nihil difficilius, quàm differre gaudia.
 Nihil facit servus, si multi domini imperent.
 Nihil potestas regum valeret, nisi prius valeret auctoritas.
 Nihil prodest, quod non lædere possit idem.
 Nihil infelicius eo, cui nihil evenit adversè.
 Nihil semper floret, ætas succedit ætati.
 Nihil sentire est melius, quàm prava sentire.
 Nihil tam in nostra potestate, quàm ipsa voluntas.
 Nimium altercando veritas amittitur.
 Nobilitas est virtus, et divitiæ antiquæ.
 Nobilis equus umbra virgæ regitur.
 Nocentes ultrò pœna sequitur.
 Nocet empta dolore voluptas.
 Noctu consilium à sapientibus arrogatur.
 Nocens est, qui innocenti nocet, aut nocenti parcit.
 Non domus dominum, sed domum dominus exornat.
 Nomen pacis dulce est, et ipsa res salutaris.
 Non est sapientis dicere: non putabam.
 Non minor est virtus, quàm quærere, parva tueri.
 Non timentur quæ ex usu sunt.
 Noctem non tenebræ, sed lucis discessus facit.
 Non disputatio veritate, sed veritas disputatione requiritur.
 Non benè pro toto libertas venditur auro; at benè pro solo venditur illa Deo.

Non mirantur artifices, qui non intelligunt artes.
 Non opus est celeri subdere calcar equo.
 Novum factum novum consilium expelit.
 Nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.
 Nullius ope putat se indigere, qui suam alteri negat.
 Nullius boni possessio jucunda est sine socio.
 Nulla fides, pietasque viris, qui castra sequuntur.
 Nullum est majus, quàm inobedienciæ malum.
 Nullum malum debet per obedientiam fieri.
 Nullus cibus animæ suavior, quàm cognitio veritatis.
 Nullus locus est domestica sede jucundior.
 Nullus stultus est beatus, et sapiens non beatus.
 Nullus amico, sed amicitia caret.
 Nullus amor est medicabilis herbis.
 Nullus ad missas ibit amicus opes.
 Nullum tempus intempestivum est ad animæ sanitatem.
 Nulla ars absque magistro discitur.
 Nulla res magis prodest, quàm cogitatio mortis.
 Nummus vincit, nummus regnat.
 Nunquam est sera conversio.
 Nunquam nimis dicitur, quod nunquam satis dicitur.
 Nunquam expletur cupiditatis sitis.

O

Obstinati in suo sensu pessimi.
 Oculi sunt fenestræ animæ et morum indices.
 Oculus impudicus, impudici cordis est nuntius.
 Oculo vitiatò, et pravo mala sunt, etiam quæ optima.
 Oculus se non videns, aliena cernit.
 Occultum non est, quod conscientia teste committitur.
 Odiis multorum nullæ opes officere possunt.
 Odium proximi impedit orationis fructus.
 Omnia aliena sunt, tempus autem nostrum est.
 Omne ordinatum pulchrum.
 Omnes homines in Christo unus sunt homo.
 Omne quod corrumpitur, à contrario corrumpitur.
 Omnis jactatio sui vitiosa est.
 Omnia post obitum fingit majora vetustas.
 Omnis magnitudo in solo Christo est.
 Omnis virtus in actione consistit.

Omne vitium contra naturam pugnat.
 Omnis copia, quæ Deus meus non est, egestas mihi est.
 Omnibus credere, et nulli, in vitium utrumque est.
 Omnis virtus unita plus est, quàm multiplicata.
 Omnis pax à Deo est.
 Omnia, quæ secundùm naturam sunt, habenda sunt in bonis.
 Omnium malorum stultitia est mater.
 Omnes stulti insaniunt.
 Omnia sunt incerta, cùm à jure discessum est.
 Omnia abeunt, unde orta sunt.
 Omnis est misera servitus.
 Omnia ei adsunt bona, penes quem est virtus.
 Omnis spes in virtute ponenda.
 Omnia divitiis parent.
 Omnia vincit amor.
 Omnes insanimus, cùm irascimur.
 Omnis natura, in quantum natura, est bona.
 Opposita juxta se, magis clarescunt, posita.
 Operamur tantò attentius, quantò difficilius.
 Optima quæque manibus rapiuntur avaris.
 Oportet esse ut vivas, non vivere ut edas.
 Opinio infinitos perdit.
 Os sanctum eloquia sancta promit.
 Otium omnia mala adolescentes docet.
 Otium stultitiam, labor scientiam generat.
 Oderunt peccare mali formidine pœnæ.
 Oderunt peccare boni virtutis amore.
 Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosos.

P

Par in parem non habet imperium.
 Panem, et aquam natura desiderat: ad hæc nemo pauper est.
 Paupertas amissa plus dolenda, quàm opulencia perdita.
 Paupertas nulli malum est, nisi repugnanti.
 Paupertas non reputatur virtus, sed paupertatis amor.
 Patria est, ubicumque benè est.
 Parva lucra solent afferre majora detrimenta.
 Pares cum paribus facillimè congregantur.
 Pauper ubique jacet.
 Patris ignominia, filiorum est turpitudine.

Pax est tranquilla libertas, et optima rerum.
 Pax omnis à Deo est.
 Pecunia pariter amicos, et honorem invenit.
 Peccati dolor, et maximus, et æternus est.
 Peccatum subditi culpa pastoris, si tacuerit, reputatur.
 Pectoribus mores tot sunt, quot in orbe figuræ.
 Periculum ex aliis facito.
 Per labores virtus incedit.
 Pelle moras, brevis est magni fortuna favoris.
 Periculis se offerre, temeritas est.
 Pertinacia ex superbia oritur.
 Peregrina in terris virtus, in cœlis civis.
 Philosophia mater est benefactorum, beneque dictorum.
 Pharmaca nascenti sunt adhibenda malo.
 Placatur donis Jupiter ipse datis.
 Plerique dignitatem ambiunt, laborem pauci.
 Pluit vitium, ubi pluit aurum.
 Plus apud nos ratio valeat, quàm opinio vulgi.
 Plurimus intentus minor est ad singula sensus.
 Plurimus auro venit honos.
 Potior est honor sine vita, quàm vita sine honore.
 Plus mali in metuendo est, quàm in eo quod timetur.
 Præstat aliis, quàm sibi divitem esse.
 Præmia nobis posita sunt post laborem.
 Præmium virtutis est ipse Deus.
 Præesse, et non prodesse, grave; nolle prodesse gravius.
 Præterita reprehendi possunt, corrigi non possunt.
 Præterita non præterisse, impossibile est.
 Præsidii ad vivendum in virtute satis est.
 Princeps dicitur, quasi primus capiens.
 Principis est virtus maxima nosse suos.
 Princeps, qui vult omnia scire, necesse est multa ignoscat.
 Principes non sunt, qui sceptrum ferunt, sed qui regere sciunt.
 Principium quantitate est minimum, potestate maximum.
 Principium dimidium operis est.
 Principii nulla est origo; ex principio oriuntur omnia.
 Principiis cognitis, facilius extrema intelliguntur.
 Prodesse studeat, qui prodesse cupit.
 Propera, nec te venturas differ in horas.
 Proditio amatur, sed proditor non laudatur.
 Probatio amoris exhibitio est operis.

Prospera temperantur adversis.
 Pudicitia violata non obest, nisi animus consentit.
 Pudicitiae comes verecundia est.
 Pueris pulchra nomina imponenda sunt.
 Puerorum ore nonnunquam Deus loquitur.
 Pulchra res est consummare vitam ante mortem.
 Punctum est, quod vivimus, et adhuc puncto minus.
 Pulvis, et umbra sumus.

Q

Quaedam delectant nova, quae postea similiter non faciunt.
 Qualia dixeris, talia audies.
 Qualis vir, talis oratio.
 Quam procul est oculus, tam procul ibit amor.
 Quam quisque norit artem, in hac se exerceat.
 Quaestionis nulla necessitas, ubi fides est.
 Quaestionibus verborum immorari turpe est.
 Quem quisque metuit, odit; quem odit, perisse cupit.
 Quem prospera non corrumpunt, adversa non dejiciunt.
 Quae minimè sunt pulchra, ea pulchra videntur amanti.
 Qui aliàs delinquit, delinquentibus facile parcit.
 Quidquid delirant Reges, plectuntur Achivi.
 Quid non mortalia pectora cogis, auri sacra fames?
 Quid deceat nunquam prospicit ullus amor.
 Qui in officio sunt, tamdiu honorantur quamdiu praesunt.
 Qui servit alteri, non est per se sufficiens.
 Qui virtutes sine humilitate congregat, quasi inventum pulverem portat.
 Quisquis sine ratione facultates possidet, non diu possidet.
 Qui malevolo sunt animo, deteriores fiunt rogati.
 Qui verè amat, praeter unum amare non potest.
 Qui suis contentus est, is verè ditissimus.
 Qui injuriam faciunt, infeliciores sunt, quam qui patiuntur.
 Qui fratri providet, se ipsum curat.
 Qui inutilis est omnibus, sibi utilis esse non potest.
 Qui invidet, minor est.
 Quod benè dicitur, repetere non nocet.
 Quod inter principium, et finem clauditur, breve est.
 Quod est modicum, citò digeritur.
 Quod libet non omne licet; nec quod licet, statim expedit.
 Quod consuetum est, velut innatum est.

Quod multum est, nunquam satis; quod satis, nunquam parum.
 Quod nimium est, ubique vitiosum est.
 Quod optimum inter homines est, libertas est.
 Quod semel praeterivit, reprimi non potest.
 Quod naturae satis est, homini non est satis.
 Quod satis est, cui contigit, nihil amplius optet.
 Quod prudentis opus? Cùm possit, nolle nocere.
 Quod stulti opus? Non posse, et velle nocere.
 Quod vetat benè vivere, non vetat benè mori.
 Quò se fortuna vertit, eò se favor hominum inclinat.
 Quod per se rectum, et utile est, non indiget probatione.
 Quod vitiosè multi faciunt, consuetudinis vim obtinere non potest.
 Quo semel est imbuta recens, servabit odorem testa diu.
 Quot homines, tot sententiae.

R

Raris lapsibus danda est venia.
 Ratio contra vim parum valet.
 Ratio in consulendo, plurimum valere debet.
 Ratio naturalis sufficit pro lege.
 Ratione cessante, auctoritati standum est.
 Rationis officium est, omnia jucunda reddere.
 Ratione praestamus belluis.
 Ratione quod caret, ars non est.
 Ratione vivendum est, non affectu.
 Recens dolor praeteritum revocat.
 Rectè sciri dicitur, quod à recta ratione proficiscitur.
 Rectè scit dicere, qui scit ordinatè tacere.
 Rebus maximis difficultatem ipsa natura proposuit.
 Regia (crede mihi) res est succurrere lapsis.
 Regis ad exemplum totus componitur orbis.
 Rem alienam suo periculo curare stultitia est.
 Remedium injuriarum oblivio est.
 Res humanae contemnendae sunt.
 Res optimae amicos parant, adversae probant.
 Res magna non statim bona, sed bona statim est magna.
 Res dubia hominem negligentem facit.
 Respice quid moneant leges, quid Curia mandet.
 Ridiculum est, cum sua quis ignoret, aliena curare.
 Ritus in ecclesia diaboli opus.

S

Sapiens nullus, sed stultus sæculo fiat.
 Sapiens nusquam minùs solus, quàm cùm solus.
 Sapientissimus quisque æquissimo animo moritur.
 Sat habet fautorum semper, qui recta facit.
 Saturitas fons morborum est.
 Sat celeriter fit, quidquid satis benè fit.
 Saxo longa senecta nocet.
 Seditiois mater multitudo populi est.
 Scire latinè tam præclaram non est, quàm turpe nescire.
 Sera nimis vita est crastina, vive hodie.
 Semper avarus eget.
 Semel emissum volat irrevocabile verbum.
 Sermone eo uti debemus, qui notus nobis est.
 Sermonis vitium in lingua est, facti verò in animo.
 Serviet æternum, qui parvo nesciat uti.
 Seni verba dare, difficile est.
 Senectus, et orbitas licentiam præstant.
 Senectus, ipsa est morbus insanabilis.
 Senectus et pulchritudo corporis in uno habitare non possunt.
 Sera consolatione nihil potest esse frigidius.
 Severitas, quasi sæva veritas dicitur.
 Servum nolle mentiri, nova religio est.
 Servus fidelis absentia domini probatur.
 Sensus magis attendendus, quàm verba.
 Sensus omnes falli possunt.
 Sensus diversi in corpore, in animo iidem.
 Sensus in brutis melior est, quàm in hominibus.
 Sicut nemo cognovit initium, sic nec exitum.
 Sic volo, sic jubeo, sit pro ratione voluntas.
 Si desit hostis, et pugna, victoria nulla est.
 Signum scientis est posse docere.
 Similis simili semper hæret.
 Simulare virtutem facile, habere difficile.
 Si naturam sequamur ducem, nunquam aberrabimus.
 Si vos præmia non invitant, pænæ terreant.
 Silentio stultitiam tegere, est pars aliqua sapientiæ.
 Sine Cerere, et Baccho friget Venus.
 Scire omnia, est nihil scire.

Sit erranti medicina confessio.
 Si vis esse bonus, primùm credè, quòd malus sis.
 Si virtus per se æstimatur, vitæ magister est optimus.
 Sine verecundia nihil potest esse rectum, nihil honestum.
 Si fueris Romæ, romano vivito more.
 Si juxta claudum habites, subclaudicare disces.
 Sitis consuetudine vinci potest.
 Sole splendor veritas.
 Sola spes in miseris hominibus est solatium.
 Solus est, qui sine amico est.
 Solus justus liber est.
 Solutio dubitationis est inventio veritatis.
 Somnus est imago mortis.
 Suo quisque studio maximè ducitur.
 Spe otii sustentatur labor.
 Spes miserorum Deus est.
 Spes sine fide firmitatem non habet.
 Stulto intelligens multum interest.
 Stultum est timere, quod vitari non potest.
 Stultitia hujus sæculi nobilitas est apud Deum.
 Studium post prandium homini non est bonum.
 Studium studium generat, ignavia ignaviam.
 Studiorum liberalium radices sunt amaræ, fructus autem dulces.
 Suavitate sciendi nihil est homini jucundius.
 Sua audacia quemque deturbat.
 Supplicia vitis sunt, præmia virtutibus.
 Suum quisque ingenium noscat.
 Suæ quemque fortunæ pœnitet.
 Sublata pace non possunt esse leges, aut judicia.
 Suspicio calumniam parit.
 Sunt qui maleficium reponunt pro beneficio.
 Sub sordido pallio ingenium sæpè latet.
 Superbia vitiorum est regina.
 Superbia in inopia major nonnumquam est, quàm in copia.
 Superbi quæ rectè sentiunt, rectè proferre non possunt.
 Superbi precibus contumaces fiunt.
 Stat sua cuique dies, breve, et irreparabile tempus.

T

Tacere noli, ubi non oportet.
 Tamdiu discendum, quamdiu vivitur.

Tantum scimus, quantum memoria tenemus.
 Tarda solet magnis rebus inesse fides.
 Tamdiu mihi fortunatus videor, quamdiu invidiosus fuero.
 Tempus amissum difficulter recuperatur.
 Tempus nullum apud Deum est.
 Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis.
 Tempora non fortuna, sed Dei providentia labuntur.
 Temporibus medicina valet, data tempore prosunt.
 Temporibus parendum est.
 Tempora si fuerint nubila, solus eris.
 Temperantia est libidinum inimica.
 Tenue prandium optimè cœnam condit.
 Tenebræ morum non oculorum timendæ sunt.
 Tenebræ sunt, ubi Christus non respicit.
 Tibi potiùs quàm alteri sis amicus.
 Timendum non est, quod vitare possumus.
 Timor divinus est fidei fundamentum.
 Timor sine spe in desperationem præcipitat.
 Tolle moras, semper nocuit differre paratis.
 Tota hominis vita, unus est dies.
 Trahit sua quemque voluptas.
 Tormenta plerumque cruciant, sed non emendant.
 Tristitia multiplex malum.
 Tristitia profert lacrymas tanquam arbor fructum.
 Tristitia ægritudinum maxima.
 Tristibus Deus læta semper miscet.
 Tunc scimus, cùm causas cognoscimus.
 Tunc tuâ res agitur, paries cùm proximus ardet.
 Tu ne cede malis, sed contra audentior ito.
 Tuta est conditio subjectorum, ubi vivitur sub æquitate regentis.
 Tuta scelera esse possunt, segura non possunt.
 Turba militaris sine duce, corpus est sine spiritu.
 Turpis est assentatio, blanditiæ, et adulatio.
 Turpe est non intueri, quod sumus.

U

Ubi consilium, et voluntas abfuit, abest culpa.
 Ubi non est honor, ibi contemptus.
 Ubi quis dolet, ibi animum convertit.
 Ultio ultionem vocat, et cædes cædem.

Unus dies de omnibus fert sententiam.
 Unusquisque benè judicat quod cognoscit.
 Una salus victis, nullam sperare salutem.
 Unicuique delectabile est, quod amat.
 Unguentum in homine molientem vitæ arguit.
 Ut quisque audit, ita movetur.
 Uxor divitiarum cupida, duplex malum.
 Ut visus in oculis, ita mens in anima.
 Ut in mare flumina, sic magnas aulas vitia influunt.
 Usus magister optimus est.
 Utilius parere dicto, quàm afferre consilium.
 Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas.

V

Vacare culpâ est optimum solatium.
 Varium, et mutabile semper femina.
 Velle suum cuique est, nec voto vivitur tuo uno.
 Vera laus veræ virtuti debetur.
 Veritas odium parit.
 Veritas impugnata elucet magis.
 Verum decus in virtute positum est.
 Verus amor nullum novit habere modum.
 Verè amat, qui gratis amat.
 Verus amor non patitur moras.
 Veteribus standum est, nisi quæ usus evidenter arguit.
 Veteribus multa licuerunt, quæ nunc non licent.
 Vicina potentibus solet esse superbia.
 Videntur omnia repentina graviora.
 Vindex malus, et miser.
 Vindicta in corde posita, nocentior vipera est.
 Virum fortem injuriæ probant.
 Vilius argentum est auro, virtutibus aurum.
 Virtus omni arte melior, et certior est.
 Virtutem necessariò gloria sequitur.
 Virtutis iter arduum est.
 Vir bonus est, qui prodest quibus potest, nocet autem nemini.
 Vir misericors pretiosa res.
 Via vitii nostris in animum per oculos est.
 Vinum corpori commodius.
 Virtus unita fortior.

Virtus pro vitio crimina sæpè tulit.
 Virtutis via non capit magna onera portantes.
 Vita vitæ nomen habet, sed re ipsa labor est.
 Vita in peccatis mors est.
 Vinum memoriæ mors.
 Vino fortuna parit, vino corrumpitur ætas.
 Vive tibi, tecumque habita, nec grandia tenta.
 Vivamus ita, ut rationem reddendam arbitremur.
 Vox operis validior est, quàm oris.
 Voluntas non est, ubi est necessitas.
 Voluntas bona, etiam misericordia est.
 Voluntas propria cesset, et infernus non erit.
 Voluptas corporis malum, afflictio bonum.
 Vulgus ex veritate pauca, ex opinione multa iudicat.

TRATADO DE LA ORTOGRAFÍA

EN DICIONES LATINAS, GRIEGAS Y HEBREAS.

Es muy importante al gramático perfecto la buena pronunciación, como persuaden muchos autores, y mayormente Demóstenes y Ciceron, con su acostumbrada elocuencia; el P. Fr. Francisco de Robles en su tratado de Ortografía; el Dr. Navarro; el P. Fr. Baltasar Pacheco lib. 3, cap. 5; S. Isidoro, l. 2, de *Ecclesiasticis Officiis*; el Pontifical romano; el Concilio general Basileense, sess. 22, y el Concilio Lateranense en el capítulo *Dolentes*, con otros muchos.

Contiene la Ortografía dos partes; conviene á saber, pronunciar y escribir bien. Para lo cual, sabiendo primero la pronunciación de las letras, como dijimos en la Prosodia, explicaremos ambas partes con la mayor brevedad por el orden de dichas letras y reglas que se siguen.

Reglas de buena pronunciación en dicciones latinas.

La buena pronunciación (se dice al fin del Arte que hemos explicado) depende de la buena Ortografía, pues se ha de pronunciar así como se escribe. De las cuales dos partes, la primera es la pronunciación de las letras.

A

Cuando la *a* se antepone á la *e* hacen ambas una sílaba, la cual se llama diptongo, en el cual se pronuncia solamente la *e*: v. gr. *musa*, *æternus*, *ædes*. Muchas veces estas dos letras no hacen diptongo, y se pronuncian ambas y hacen dos sílabas: v. gr. *æër*, *æëdon*, *Danaë*, *Pasiphaë* por diéresis.

Cuando se antepone á la *u* hace diptongo, y en una sílaba se pronuncian ambas: v. gr. *aude*, *augeo*, *Paulus*. Sácanse los nombres propios acabados en *aus*, que no forman diptongo; y en ellos se pronuncian dos sílabas: v. gr. *Nicoláus*, *Meneláus*, *Agésiláus*.

B

La *b* se ha de pronunciar juntos los labios: v. gr. *balanus*, *bellum*, *bibo*, *bonus*, *bubo*. Y la *v*, que es consonante, por herir á la vocal en una misma sílaba, se pronuncia los labios apartados; esto es, tocando los dientes al labio de abajo: v. gr. *vas*, *velum*, *vivo*, *volo*, *volupes*. Véase la V.

Cuando se junta una *b* á otra, la primera se debe pronunciar con la vocal precedente, y la otra con la vocal siguiente: v. gr. *Abbas*, *abbatissa*, *abbatia*. La cual regla se ha de tener por general siempre, y cuando en la dición se hallaren dos letras semejantes como *accurro*, *addo*, *affero*, *aggero*, *alligo*, *Ammon*, *annus*, *appello*, *arrideo*, *assecla*, *Attica*, y otras muchas que se hallan á cada paso.

C

Las dicciones que tienen estas particulas *ce*, *ci*, ó con diptongo *æe*, *æi*, se pronuncian como en castellano *Ciceron*, *Cecilia*: v. gr. *Cædo*, *Cæcilium*, *Cæsar*, *cæna*. Mas cuando á la *c* se sigue *h*: v. gr. *Chelys*, *Chersina*, *Chirographus*, *Chirurgus*, se pronuncian de la misma manera que en castellano: *querer*, *quitar*.

D

La *d* se pronuncia llegando la lengua á los dientes: v. gr. *ad*, *apud*, *istud*, *quod*. Pero con la *t* se pega la lengua al paladar, como despues diremos: v. g. *at*.

E

Cuando la *e* se antepone á la *i*: v. gr. *Panthei*, *Orphei*, ó se antepone á la *u*: v. gr. *Europa*, *eurus*, hacen una sílaba diptongo